

Ajánló gondolatok az Ófehértó évszázadai kötetről

Megtiszteltetés számomra, hogy a mai levéltári délelőttön az érdeklődők figyelmébe ajánlhatom az Ófehértó évszázadai című kötetet, ahogyan esztendővel korábban, a könyv megjelenésekor is tehettem Ófehértón, 2018. október 11-én a település jeles szülöttje, dr. Hársfalvi Péter tiszteletére rendezett emléktábla avató ünnepségen. Az ófehértói képviselő-testületé az érdem, hogy felkarolta Németh Péter nyugalmazott múzeumigazgató ötletét, készüljön tanulmánykötet a település múltjáról. Sikerült a tanulmányok megírásához megnyerni ismert és elismert szakembereket, régészeket, levéltárosokat, történészeket, nyelvészt, néprajzost, a földrajztudomány művelőit, és szűk esztendő alatt összeállt ennek a most bemutatandó könyvnek a kézírata. A tanulmányokat szerkesztőként Sallai József értő szemmel gondozta, és két fejezetbe rendezte.

Az első, Az idő sodrában címet viselő fejezetbe hét, a település múltjával foglalkozó tanulmány került. A sort **L. Nagy Márta**, a nyíregyházi Jósa András Múzeum régésze dolgozata nyitja. Az M3-as autópálya és a magyar–román gázvezeték építéséhez kapcsolódó terepbejárásoknak, feltárásoknak köszönhetően tovább gyarapodtak az ófehértói régészeti leletek. A szerző az első letelepedett, élelemtermelő közösségek régészeti emlékeitől kezdve sorra vette a különböző korok tárgyi emlékeit, és tudományos alapossággal taglalta azokat a Kr. e. XII. századra datálható, 1922-ben előkerült arany kincsekkel együtt. Az utóbbi páratlan lelet országhatárokon túlra is elvitte Ófehértó nevét. Néhány évszázadot ugrunk az időben, és **Németh Péter** tanulmánya a XIV. századi faluba vezet el minket. 1326. április 20-án Váradon kelt az az oklevél, amelyik az új birtokosok, a Báthoriak királyi adományaként említi Ófehértót. Ez az első hiteles fennmaradt középkori írásos emlék a faluról. Szerencsére eleink sem éltek mindig békeességben, olykor törvényszegést követtek el, amiből azután elhúzódo perek születtek. A megőrződött iratokban a szakértő szem sok hasznos tény, adatot felfedez, amelyek segítségével többek között leírható a falu középkori határa, kiterjedése. Más forrásokból megtudhatjuk, hogy I. Nagy Lajos király 1352-ben Báthori Lászlót nevezte ki Szabolcs vármegye ispánjának. Három évvel később, 1355-ben az ispán Fehértót választotta székhelyéül, így két esztendőn át a mai Ófehértó volt Szabolcs vármegye megyeszékhelye. A birtokosok igyekeztek a falu rangját, tekintélyét a későbbiekben is megőrizni, ezért I. Lajos királytól 1379-ben heti vásártartási engedélyt kértek és kaptak. Ezeken kívül még számos izgalmas tény megismerhetnek az olvasók a középkori Fehértóról, amelynek a XVI. század derekán 300 lakosa lehetett, és ezzel a lélekszámmal Szabolcs vármegye jelentősebb települései közé tartozott.

A következő tanulmány szerzője, **Henzsel Ágota** főlevéltáros sajnos már nem lehet közöttünk. Még megérte a könyv megjelenését, de pár nappal később fájdalmas hirtelenséggel távozott az élők sorából. Emlékszem rá, hogy még a szerzői korrektúrákor is odafigyelő alapossággal formálta, gondozta írását. A korabeli adóösszeírásokat, hadiadó és tizedjegyzékeket faggatva többek között arra kereste a választ, hogyan érintette a fehértóiakat az önálló magyar királyság bukása, az ország három részre szakadása. A XVI. század végére tehető a mai településnév kialakulása, miután Nyíregyháza szomszédságában létrejött egy másik Fehértó, amelyet azután Újfehértóként ismerhetünk. A XVII. század végi tartós hadiállapot sok szenvedést okozott az ófehértóiaknak, felerősödött az elvándorlás, amely folyamat a Rákóczi-szabadságharc alatt is tovább tartott.

A XVIII. század azután a megnyugvás, a gyarapodás békés évtizedeit hozta el Ófehértóra. Az 1711 és 1848 közötti időszak változásait **Kujbusné Mecsei Éva** levéltár-igazgató elemezte. A II. József idején készült katonai feltérképezés és az 1840-es években kötött tűzkárbiztosítási iratok segítségével utcáról utcára, határrészről határrészre haladva képzeletbeli barangolásra invitálja az olvasót. Bemutatta a falu birtokosait és lakóit, táblázatokba foglalta, diagramokba rendezte a demográfiai folyamatok adatait. A társadalmi rétegek vagyoni helyzetének részleteivel zárul a gördülékeny stílusban megírt tanulmány. A folytatás **Bene János** címzetes múzeumigazgató tollából született, aki Ófehértó 1848 és 1920 közötti történetét foglalta össze a szórványos levéltári források, a statisztikai adatok és a szakirodalom segítségével. Megismerheti az érdeklődő az ófehértóiak 1848-as áldozatvállalását, helytállását, a szabadságharc bukása utáni politikai helyzetet. Átfogó képet kapunk a 19. század végi gazdasági állapotokról, a Majláth-uradalom meghatározó szerepéről. A tanulmány az első világháborús áldozatvállalás, az 1918–1919-es forradalmi események és a román megszállás tényszerű leírásával zárul. Ez a tanulmány is oknyomozásra, annak kiderítésére ösztönözheti a kései utódokat, hogy elődeik között akadtak-e olyanok, akik akár nemzetőrként vagy honvédként ragadtak fegyvert a forradalom vívmányainak megvédésére.

A két világháború közötti évtizedek történetébe **Galambos Sándor** főlevéltáros segítségével pillanthatunk be. Fontos részleteket tudhatunk meg a falu lélekszámáról, a társadalmi rétegződésről, illetve a legfontosabb munkaadóról, a Majláth-uradalomról. Az adott időszakban két nagyobb beruházás történt a Kamilla Gyógynövény Kft. és a Virginia dohányszárító létrehozásával. Ófehértó 1914 augusztusától nagyközségként tudta önerőből a közigazgatási teendőket ellátni, és az ügyek intézése mai fogalmunk szerint ügyfélbarát módon történt, többek között az évtizedeken át jegyzőként szolgáló Csiba Kálmánnak köszönhetően. Galambos Sándor tanulmánya végén megemlékezik a második világháború

alatt Ófehértóról elhurcoltakról és a frontokon hősi halált haltakról. A korabeli dobolási naplók segítségével felidézte az ófehértóiak gyötrelmes háborús mindennapjait.

A második világháború után lejátszódott gyökeres változásokat **Láczay Magdolna**, habilitált főiskolai tanár követte nyomon. A levéltári forrásokra támaszkodva az országos eseményekbe ágyazva mutatta be a helyi jellemzőket, a földosztás, a tanácsrendszer létrejötte, a kollektivizálás, végül az 1989 utáni rendszerváltás történéseit. Jó érzékkel mutatott rá, hogy a negyvenes évek második felének koalíciós küzdelmei alatt is tovább élt az ófehértói közigazgatásban az imént már említett, a lakosok gondjai megoldására figyelő szellem és szemlélet. Az önkormányzat 1947-ben jegyzőkönyvbe foglalva a falu sorsáért felelős erkölcsi testületként működött. A szolgálalkúság, a fentről kapott utasítások kritikátlan végrehajtása idegen volt a képviselőktől. Még a legszigorúbb időkben, az ötvenes évek elején is keresték annak a módját, hogyan lehet az adóterheket méltányosan megosztani a lakosok között. S ezt a szemléletmódot, a helyi közösség számára a legjobb megoldások keresésének szándékát fedezhetjük fel az 1980-as, 1990-es évek fordulóján végbement rendszerváltáskor. Többek között a helyiek ellenérzéssel fogadták a termelőszövetkezetek felszámolásáról szóló központi intézkedéseket. Nem értették, miért kell megszüntetni valamit, ami jól működik és sokaknak biztos munkaalkalmat jelent. Végül a közös gazdálkodásban értéket látók kisebbségben maradtak. De öröndetes, hogy az önkormányzatiságban napjainkban tovább él a lakosság gondjaira érzékeny szemléletmód.

Az Ófehértó évszázadai című könyv második, Környezet és örökség fejezete újabb hat tanulmányt tartalmaz. **Kormány Gyula**, a Nyíregyházi Egyetem professor emeritusa a Közép-Nyírség déli részén található település felszínének formálódását, a község területének geomorfológiai képződményeit és formatípusait vette sorra. Hangsúlyozza, hogy a térség felszínének arculatát a futóhomokformák (szélbarázdák, garmadák, maradékgerincek stb.) határozzák meg. Az éghajlati sajátosságok, a vízföldrajzi és talajtani adottságok számbavétele után a természetes növényzet és állatvilág helyi jellegzetességeinek tömör összefoglalásával fejeződik be a dolgozat. A történeti földrajz módszertanát alkalmazva **Kókai Sándor** habilitált főiskolai tanár korszakokra tagolva áttekintést adott a település fejlődéséről. Megállapította, hogy Ófehértó mai arculata a térben és időben változó jelenségek összességének eredménye, magán hordozza a társadalmi, gazdasági, politikai és kulturális fejlesztő tényezők nyomait. **Révay Valéria** nyelvész Ófehértó helynevei című tanulmányában korábbi gyűjtésekből és élőnyelvi adatokból a település utca- és határneveit, azok előfordulásait tárta az olvasó elé. A szerző abc sorrendben rendszerezte a település bel- és külterületi neveit az Ady Endre utcától a Zrínyi utcáig. **Németh Péter** a második fejezetbe szerkesztett írásában az ófehértói templomok történetét foglalta össze. A római katolikus

Szent Erzsébet templom, a reformátusok oratóriuma mellett az 1980-as évek elején épült görögkatolikus templom történetébe pillanthat be az olvasó. Az Iskola és oktatás Ófehértón című tanulmányt a kötet szerkesztője, **Sallai József** készítette el. Az egyházi népiskoláktól kezdve a második világháború utáni nyolcosztályos általános iskola történetén át jutott el az ezredforduló helyi oktatási viszonyainak bemutatásáig. A szerző vizsgálódását kiterjesztette az óvodai nevelésre, a legkisebb ófehértóiakat iskolakezdésre felkészítő intézmény történetére. A levéltári kutatásokból és helyi adatgyűjtésekből összeállt színes tabló sokoldalúan érzékelteti a több évtizedes fejlesztési törekvések eredményeit.

A kötet záró tanulmányát **Bodnár Zsuzsanna** néprajzkutató írta meg Népélet és hagyományok Ófehértón címmel. A település általános néprajzi jellemzői után a régi falusi életmódot részletezte. Áttekintést kap az olvasó a lakóházakról és gazdasági épületekről, a vallásfelekezetek hagyományos lakásdíszítéséről, az emberi élet fordulóihoz – a születéshez, házassághoz és halálhoz – fűződő ófehértói népszokásokról. A szakirodalomra és helyi adatközlőktől gyűjtött adatokra támaszkodó, képekkel illusztrált tanulmány a szabadtéri szakrális építmények, így az út menti keresztek áttekintésével zárul. Az Ófehértó évszázadai című könyvet 16 oldalnyi színes képmelléklet gazdagítja. Bizom benne, hogy a kötet lapjait forgatva további számos érdekes tényre, adatra bukkannak az olvasók, miközben erősödik lakóhelyi kötődésük és az elődeik iránt érzett tiszteletük.

Reszler Gábor